

*Гербут Надія Анатоліївна, кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК В ОБЛАСНИХ ТА РАЙОННИХ РАДАХ

Сучасна політика України, зокрема регіональна, спрямована на подолання всіх форм дискримінації за ознакою статі, створення належних умов для реалізації прав та можливостей жінок та чоловіків.

Процеси децентралізації піднімають значимість органів місцевого самоврядування, зокрема представницьких - сільських, селищних та міських рад. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» представницький орган місцевого самоврядування - це «виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення» [9].

Сучасні принципи демократичного розвитку передбачають збільшення присутності жінок в представницьких органах влади, оскільки «збалансована участь жінок і чоловіків у прийнятті політичних і суспільних рішень є питанням використання прав людини у повному обсязі і питанням соціальної справедливості, а також необхідною умовою оптимального функціонування демократичного суспільства» [4, с. 486].

Жінки представляють собою гомогенну групу з точки зору наявності у них спільних інтересів [14, с.78], тому цілком логічно, що ця група повинна мати своїх представників у виборних органах влади.

Великий вплив на зміну поглядів щодо політичного представництва мала теорія консоціональної демократії А. Лейпхарта, оскільки однією з важливих її складових є пропорційне представництво різних соціальних груп, що складають суспільство [6, с.60].

Оскільки жінок, як зазначалося вище, можна вважати такою групою, то, пропорційний підхід передбачає жіноче представництво на рівні щонайменше 50%. Якщо в 90-х роках ХХ ст. ООН та європейські організації закликали країни забезпечити принаймні 30-и відсоткове представництво жінок в органах влади [8, с.16], то останнім часом ставиться завдання досягнути паритетного представництва, зокрема в Програмі ООН «Планета 50-50 до 2030 року: Крок уперед до гендерної рівності» [15].

В рамках Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 роки основним інструментом для зміцнення гендерної рівності в Україні стала Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, в

якій зазначено, що «у більшості держав-членів повноцінна та рівноправна участь жінок у політичному та суспільному житті, в законодавчих, виконавчих, судових, дипломатичних і адміністративних органах на місцевому, регіональному та національному рівнях все ще не відповідає вимогам узгоджених стандартів та зобов'язань урядів щодо втілення програми «Планета 50-50 до 2030 року» [12].

Найбільш ефективним механізмом підвищення представництва жінок у виборних органах влади є гендерні квоти, які можуть бути як добровільними, так і законодавчо закріпленими.

14 липня 2015 року було прийнято Закон України «Про місцеві вибори», де у статті 4 зазначено: «Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку» [10].

Хоча в законі було передбачено механізм запобігання ситуації щодо надання жінкам непрохідних місць у списках, однак він виявився неефективним через відсутність санкцій для партій за недотримання гендерних квот. Недосконалість закону призвела до неоднозначного тлумачення норми про квоти.

У п.4 Додатку до постанови Центральної виборчої комісії від 23 вересня 2015 року № 362 зазначено, що «відмова в реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі з виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад з підстав недотримання положення Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах на підставі пункту 1 частини першої статті 46 Закону не допускається» [11].

Щодо п. 4 Роз'яснення ЦВК Київський апеляційний адміністративний суд прийняв два рішення, одне з яких визнавало його нечинним та базувалося на принципі загальнообов'язковості положень законодавства щодо гендерної квоти, а друге наголошувало, що «положення виборчого закону щодо гендерної квоти є декларативним, оскільки не передбачено санкції за його недотримання місцевими організаціями партій під час складання виборчого списку» [5].

На місцевих виборах, згідно закону «Про місцеві вибори», застосовувались три виборчі системи: 1) мажоритарна система відносної більшості на виборах сільських та селищних рад, а також голів сіл, селищ та міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч; 2) мажоритарна система абсолютної більшості на виборах міських голів у містах, кількість виборців у яких дорівнює або є

більшою ніж 90 тисяч; 3) пропорційна система з відкритими списками на виборах обласних, районних та міських рад усіх розмірів. Вимоги щодо дотримання 30-відсоткового квотування у виборчих списках стосуються виборів на багатомандатних округах [3, с.10].

ВГО "Громадянська мережа «ОПОРА» провела моніторинг дотримання гендерної квоти партіями: у виборчих списках до обласних рад Радикальної партії Олега Ляшка було 30% жінок, партії "Наш край" – 29% жінок, партії Об'єднання "Самопоміч" – 35% жінок, партії Опозиційний блок – 31% жінок, партії ВО «Батьківщина» - 30% жінок, партія "Відродження" – 33% жінок, партії "Українське об'єднання патріотів - УКРОП" – 31% жінок, партія Всеукраїнське об'єднання "Свобода" – 31% жінок, партії "Громадянська позиція" – 33% жінок, партії "Громадянський рух "Народний контроль" – 34% жінок, партії "Сила людей" – 34% жінок, партії БПП "Солідарність" – 20% жінок [5]. Отже, майже всі провідні партії виконали вимоги щодо 30-відсоткового представництва жінок у виборчих партійних списках на місцевих виборах 2015 року. Однак загальна ситуація щодо дотримання партіями гендерних квот є іншою – лише в 61% партійних списків до обласних рад і в 72% до міських рад представленість жінок відповідала нормі.

За результатами місцевих виборів 2015 року частка жінок становила: в обласних радах -15% (що лише на 3% більше порівняно з результатами минулих виборів) [2, с. 45]. Найбільший рівень представництва жінок виявився в Сумській обласній раді (21%), а найменший – в Одеській обласній раді (9,5%), де серед 84 депутатів лише 8 жінок. В районних радах частка жінок складає 24% [1, с. 69].

Отже, гендерна квота не спрацювала, оскільки законодавчо не закріплений механізм покарання партій за недопредставленість жінок у виборчих списках. Найдієвіший спосіб змінити ситуацію – це, шляхом внесення змін до виборчого законодавства, заборонити ЦВК реєструвати виборчі списки, що не відповідають нормі про гендерну квоту.

Останнім часом в ЗМІ піднімається питання щодо змін виборчої системи, яка застосовується на виборах депутатів обласних та районних рад відповідно до Закону «Про місцеві вибори» 2015 року. Гендерні квоти зручно застосовувати за умови проведення виборів за пропорційною системою, але у Міністерстві розвитку громад та територій в жовтні 2019 року експертною групою була презентована Концепція удосконалення законодавства про місцеві вибори, в якій міститься пропозиція щодо запровадження на усіх рівнях мажоритарну виборчу систему для місцевих рад. Цю ідею позитивно сприйняли

представники всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування та більшість експертів. Отже, цілком ймовірно, що наступні місцеві вибори у 2020 році пройдуть за мажоритарною системою [7].

З одного боку, відмова від пропорційної системи на користь мажоритарної забезпечить рівномірне представництво територіальних громад у обласних та районних радах, з іншого – зниження представництва жінок в цих радах, оскільки гендерні квоти не можна буде застосувати.

Якщо розглянути представленість жінок в селищних та сільських місцевих радах (46% і 56% відповідно), то складається враження, що мажоритарна система є «дружньою» для жінок. Однак слід зазначити, що на високий рівень присутності жінок в місцевих радах впливає інший фактор – непривабливість «низьких» політичних позицій для чоловіків. Там, де іде боротьба за доступ до значних фінансових ресурсів та високі владні повноваження, жінки суттєво програють чоловікам. Так, серед декількох сотень міських голів України лише 27 – жінки. Як і раніше, жодна з жінок не зайняла посади мера міста обласного значення. Найбільшим за кількістю мешканців містом, яке очолює жінка, є Первомайськ (Миколаївська обл.) з населенням 62 672 особи [2, с. 46]. З 394 голів селищних рад на виборах перемогли 76 жінок (19,3%), а з 7029 голів сільрад – 2256, що становить 32,1%. Щодо представленості жінок серед голів ОТГ – 76,67% чоловіків, та лише 23,33% - жінок [1, с.69-70].

Одним з чиників, що заважає жінкам виборювати місця в представницьких органах влади, є гендерна культура виборців. На останніх місцевих виборах можна було почути наступні питання до кандидаток: «Для чого тобі, молодій дівчині, політика?», «Звідки в тебе гроші на вибори?», «Де ти працюєш і що знаєш у такому віці?», «Чи є в тебе чоловік?». Попередні гендерні моніторинги виборів 2012 і 2014 років теж підтверджують стійкість гендерних стереотипів [13].

Для активної участі в політичному житті жінці не вистачає досвіду і підтримки з боку партії, громади та родини. Наприклад, серед 394 кандидатів на посаду міського голови в Києві та містах-обласних центрах на місцевих виборах 2015 р. було тільки 57 жінок (або 14,7%). На виборах мерів міст Тернопіль, Черкаси та Суми не було зареєстровано жодної жінки-кандидатки [2, с. 47].

Є й інші фактори, що перешкоджають доступу жінок до прийняття політичних рішень – відсутність фінансових ресурсів та корисних для політичної кар'єри зв'язків, брак часу через сімейні обов'язки тощо.

Отже, враховуючи українські реалії, можна стверджувати, що зміна пропорційної виборчої системи на мажоритарну для місцевих рад не буде сприяти підвищенню представництва жінок в обласних та районних радах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гендерна політика в системі публічного управління України. За заг. ред. К. Ващенко. Київ: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2018. 215 с.

2. Грицай І.О. Реалізація принципу гендерної рівності у виборних органах місцевого самоврядування: теоретико-правові характеристики. Науковий вісник ДДУВС. 2017. № 3. С. 43-51.

3. Гендерний аналіз політичного та виборчого процесу в Україні / Міжнародна фундація виборчих систем в Україні, 2019. 48 с.

4. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. Київ: Логос, 2009. 500 с.

5. Застосування гендерної квоти на місцевих виборах: Оперативні дані / Опора, 2 жовтня 2015. URL: <https://www.oporaua.org/report/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi-vybory-2015/8708-zastosuvannja-gendernoji-kvoty-na-miscevyh-vyborah-operatyvni-dani> (дата звернення 05.11.2019).

6. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах. Москва: Аспект Пресс, 1997. 287 с.

7. «Мажоритарка» для усіх без суцільної «партизації»? Презентовано Концепцію удосконалення законодавства про місцеві вибори / Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11670> (дата звернення 31.10.2019)

8. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навчальний посібник / Гошовська В.А. та ін.; за ред., В.А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2011. 100 с.

9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#n20> (дата звернення: 02.11.2019).

10. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19> (дата звернення 04.11.2019).

11. Про роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України "Про місцеві вибори" під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати

обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих виборах: Постанова Центральної виборчої комісії № 362 від 23 вересня 2015 року, № v0362359-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15/ed20170529> (дата звернення 05.11.2019).

12. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки / Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення 04.11.2019)

13. Чи існує «дружня» до жінок виборча система? / Гендер в деталях, 27 листопада 2018. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/chi-isnue-druzhnya-do-zhinok-viborcha-sistema-134827.html> (дата звернення 31.10.2019)

14. Diaz M. M. Representing Women?: Female Legislators in West European Parliaments. Essex: University of Essex Print Centre, 2005. 276 p.

15. Planet 50-50 by 2030: to Step It Up to Gender Equality / UN Women. URL: <http://www.unwomen.org/en/get-involved/step-it-u> (дата звернення 02.11.2019).

*Гордієнко Михайло Григорович, кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та соціології,
Яготинський інститут МАУП*

УТВЕРЖДЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МІСЦЕВИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Ключовими трендами глобалізованого світу є сприяння вільній циркуляції капіталу, технологій, робочої сили, інформації та активізація громадських ініціатив. Наразі сформовано великий соціальний запит на розширення автономної сфери буття спільноти, що передбачає дистанціювання її від держави й створення самоврядних громад для реалізації потенціалу особистості й вирішення багатьох питань на локальному рівні. **Метою** нашого дослідження є пошук оптимальної моделі легітимної інституалізації місцевих громад, визначення алгоритму дистанціювання центру від регіонів, держави від суспільства. Ієрархія постмодерного соціуму визначається такими універсальними цінностями, як свобода, демократія, громадянське суспільство, багатопартійність, місцеве і регіональне самоврядування. У синтетичному вигляді ці аксіологічні доміанти забезпечують